

Jaume Mayans va ser un dels primers antropòlegs que des de la Universitat de Barcelona es va dedicar a estudiar Internet des d'un punt de vista social. Té ben clar que el fonamental de les noves tecnologies és que darrere les màquines hi ha persones. A més, destaca que la xarxa permet, per primera vegada i en contra de la lògica econòmica tradicional, l'intercanvi

Un lloc de trobada

Magdalena Cortés

d'informació a cost zero. A nivell personal, Internet obre canals d'interacció com el xat que, encara que Mayans reconeix que no és útil, ofereix una nova manera de comunicar-se que, per altra banda, va en consonància amb els temps que

vivim: és còmoda i no exigeix cap compromís envers l'altre, a qui podem fer desaparèixer quan vulguem amb un sol clic. Per altra banda, Mayans destaca que Internet és sobretot la gran oportunitat per als "petits", les entitats locals i regionals i els moviments de ciutadans, perquè per primera vegada les seves iniciatives poden tenir un ressò global. Per a les Balears, assegura, fomentar les noves tecnologies és una alternativa a la indústria turística.

-Com afecta Internet les nostres relacions socials?

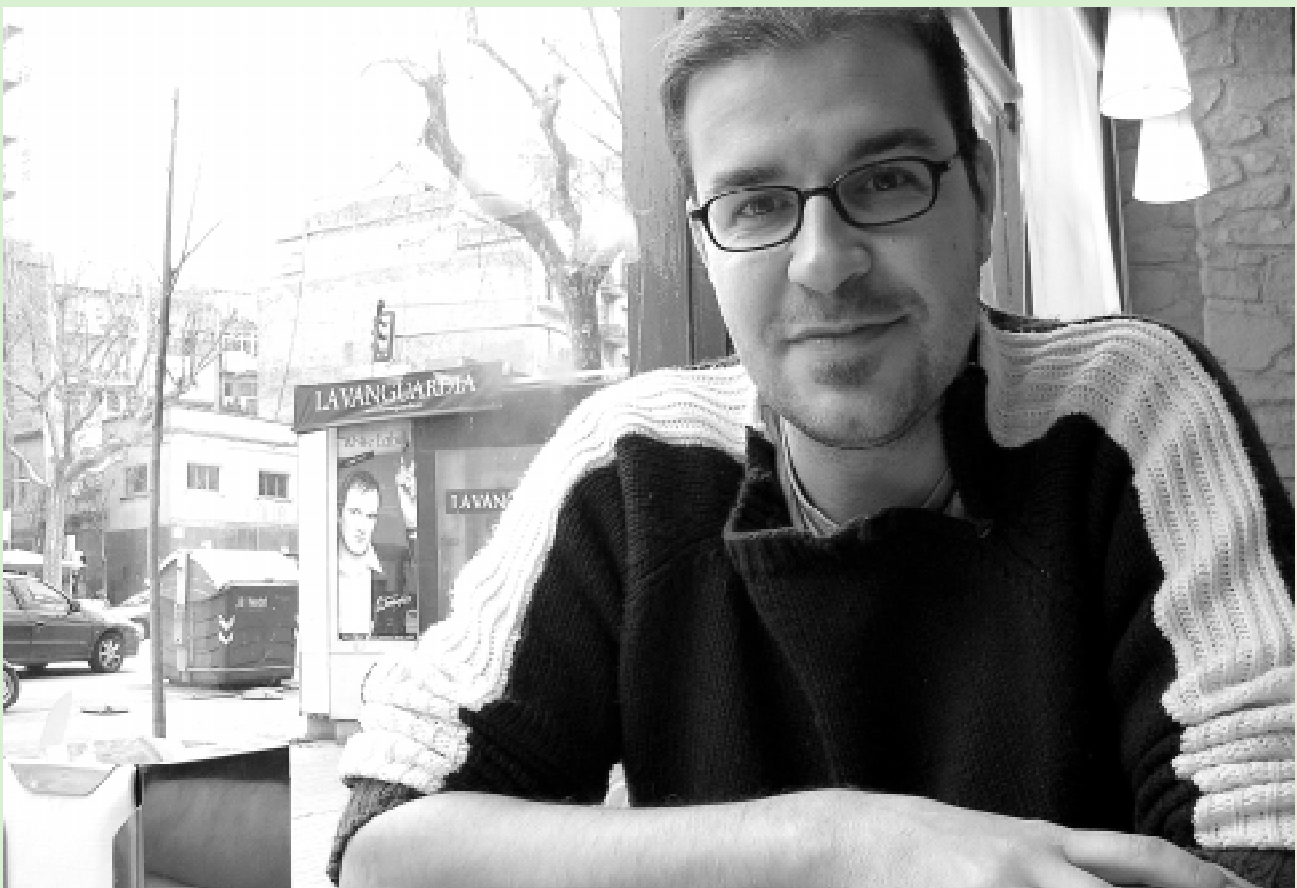
-Aquesta és una discussió antiga. El meu director de tesi pensava que tot el que passa a Internet ha passat abans al carrer. Què és Internet?, principalment és un espai públic, un carrer. Fins a quin punt són importants els carrers a una ciutat?, no només són el lloc que feim servir per anar d'una banda a l'altra, sinó que és on passen coses. El carrer vol dir sortir de ca teva, de la teva màscara, és un lloc on ens podem manifestar, on podem dir qui som. Internet en certa manera és això, per això és atractiu, per això és perillós, per això és nou i per això ens recorda molt altres paràmetres d'interacció social que ja hem tengut com, per exemple, una conversa cara a cara. Un xat en el fons és una conversa cara a cara, amb una paret enmig que transparenta alguna cosa. És un canal de comunicació on se'ns treu alguna cosa, però al mateix temps ens permet altres coses noves. Perdem el

contacte visual i tot un seguit d'informacions que van més enllà del que diem de manera explícita, però guanyam una altra cosa, que puc parlar amb qualsevol persona del món, en qualsevol idioma i, a més, ho puc fer mentre faig altres coses. És una balança d'on treus coses i hi poses coses i, al final, el que té valor és que ens ofereix un entorn de comunicació que no teníem abans.

No dic que sigui ni millor ni pitjor, ni és bo ni és dolent. Ens obre camins d'interacció que potser podríem trobar que són menys necessaris, però que es revelen enriquidors.

-Per què serveix un xat?

-Per començar, en principi descartam que un xat sigui útil. És un sistema que permet intercanviar informació en temps real. Quan l'hem estudiat hem trobat que el més interessant d'aquesta aplicació és parlar sobre "de dónde eres" i "cuántos



años tienes". Aquest intercanvi és bàsic i podríem analitzar per què això té tant d'interès en una determinada franja d'edat que va des dels deu, dotze anys, fins als trenta, trenta-un.

-Per què els xats s'utilitzen de cada vegada més per conèixer altres persones?

-Perquè potser no tenim prou espais a la nostra vida normal per conèixer persones, o potser tenim por. En els darrers deu anys, en aquest món de cada vegada tenim més por de tot i al mateix temps se'ns ofereix aquesta forma de comunicar amb gent que no coneixem i a més ho podem fer tranquil·lament des de casa.

Hi ha un filòsof francès anomenat Baudrillard que ho defineix com una forma de masturbació. Defensa que, al final, tu et relaciones amb un mirall i el que fas és projectar el que tu vols d'un altre contra un monitor d'ordinador, mentre que el que es reflecteix no és tant l'altra persona, com el que tu vols llegir d'ella. Hi ha d'altres interpretacions menys arriscades, però que d'alguna manera vénen a dir que ens relacionam, però amb una part no gaire realista d'aquest altre. Si deixam de banda això, el que ens trobam és un intercanvi de comunicació que, al principi, l'únic que cerca és conèixer l'altre, bé o malament, amb enginy o sense, amb intencions de lligar o no. És igual, el que cerca és conèixer l'altre.

-No és contradictori cercar conèixer l'altre i al mateix temps no saber ni qui és el teu veïnat.

-És que són relacions qualitativament diferents. Una relació que estableixes via xat inicialment no té compromisos. És a dir, jo puc parlar durant tres hores amb tu, puc tancar la sessió i he conegut una persona, però no tenc un compromís amb ella, a no ser que l'hagi volgut assumir durant aquesta conversa. No sap qui som, on visc, ni quina cara tenc, a no ser que li hagi volgut dir jo. Si jo em pos a parlar amb el veí de baix, sempre em podrà reclamar contraprestacions per aquest intercanvi inicial que vàrem tenir. Quan dic contraprestacions, vull dir que igual m'agafa un dia que no tenc xerrera o no em cau bé i no vull parlar més amb ell, però com viu davall ca meva i me'l trobaré cada dia. Per exemple, quan parles amb algú a una discoteca, encara que probablement no el veuràs mai més, el que poses en joc, a nivell de "vergonya" i de la teva persona és diferent del que poses en joc quan entres en un xat i et poses a dir qualsevol cosa. Una conversa a un xat et permet cancel·lar-la ràpidament sense cap tipus de sanció.

UNA NOVA LòGICA D'INTERCANVI

-Diu que Internet és sobretot un sistema social, però el que s'ha destacat principalment és la seva importància a nivell econòmic.

-Social no vol dir sense ànim de lucre. Quan deim que Internet és un fenomen eminentment social, dins d'aquesta definició hi ha una part molt important que és l'econòmica. L'intercanvi de fitxers de persona a persona és un fenomen inicialment molt interessant a nivell social i a nivell de teoria econòmica, perquè el que fa és lluitar contra un règim d'intercanvi economicista o basat en un valor de canvi. Precisament aquest és un dels fenòmens més interessants d'Internet: que et permet intercanviar coses a un nivell en què el mercat no ho permet i que pensàvem que no ens havia de per-



metre mai més. Ens trobam amb un sistema que, per començar, ens deixa comunicar-nos a cost zero, una altra cosa és que pagam una connexió telefònica, però el fet de comunicar-nos no té cap cost. A Internet podem tenir coses noves sense pagar i això no entra dins l'actual sistema econòmic on, fins ara, només era possible obtenir gratis coses velles. L'exemple, no tan significatiu com el de la descàrrega d'arxius però que potser serà més notori en el futur, són els nous sistemes de propietat intel·lectual.

-Podem continuar parlant de propietat intel·lectual en el context de la xarxa?

-Sí, es treballa molt per redefinir aquest concepte. Ara mateix està molt de moda, encara que ja veurem si es consolida, una llicència que es diu Creative Commons, creada per un grup de professors de dret dels Estats Units que elaboraren unes normes que regeixen l'intercanvi de propietat intel·lectual a Internet. Segons aquest sistema, jo, com a autor, puc decidir quins barems puc permetre per aquesta creació. Puc autoritzar que sigui copiada, però no modificada o copiada i modificada, plagada i venuda. Evidentment es pot donar el cas que algú ho pirategi, però si fos així, podries denunciar-ho. Fa unes setmanes que hi ha hagut el primer judici sobre una llicència de Creative Commons incomplida i s'ha dictat la primera sentència a Espanya.

-És desitjable que hi hagi més control dels continguts i dels usos que es fan d'Internet?

"Una relació que estableixes via xat, inicialment no té compromisos"

Joan Mayans va néixer a Eivissa l'any 1974. És llicenciat en antropologia social i història contemporània per la Universitat de Barcelona. Participà en la creació de l'Observatori de la Cibersocietat, de la qual actualment n'és president. Fins l'any 2003 donà classes al doctorat i al Màster d'antropologia i comunicació audiovisual de la Universitat de Barcelona. Actualment elabora la seva tesi doctoral sobre xats i és gestor de projectes de comunicació digital a l'empresa MEDDIA, Cultura i Comunicació SL., de la qual n'és soci fundador. Ha publicat els llibres *Género Chat. O cómo la etnografía puso un pie en el ciberespacio* (Barcelona, Gedisa 2002) i *Sota un silenci amb mil orelles. Perspectives socials sobre ciborgs i ciberespais* (Palma, Edicions UIB 2002). A més, també és autor de nombrosos articles de divulgació publicats a revistes especialitzades, ponències i comunicacions presentades en diferents congressos.

L'Observatori de la Cibersocietat

La paraula cibersocietat és un neologisme. Va ser construïda expressament amb la creació de l'Observatori de la Cibersocietat. "Buscàvem una paraula que servís per designar un fenomen que és sobretot social, però alterat d'alguna manera cibernètica", explica Mayans. L'Observatori de la Cibersocietat (www.cibersocietat.net) va néixer entre els anys 1999 i 2000 com un espai d'intercanvi entre investigadors que estudiaven les noves tecnologies des d'un punt de vista social. "Veiem que Internet sempre s'analitzava i sortia als mitjans de comunicació des d'un punt de vista tecnològic i econòmic, com a negoci, i ara ja veiem que les noves tecnologies tenen ressò perquè són tecnologies socials i el que és realment important és que es tracta de tecnologies de comunicació entre persones a través de màquines".

Va ser precisament en els anys noranta quan, per primera vegada, a Barcelona es comença a estudiar Internet per part d'antropòlegs, sociòlegs, historiadors, filòsofs o filòlegs. "L'antropologia s'ha dedicat sempre a estudiar la comunicació i la cultura", explica Mayans, "però mai ho havia fet sobre noves tecnologies". Un nucli inicial format per quatre persones entrà en contacte a través de la xarxa de la Universitat de Barcelona, a partir d'aquí decideixen crear un portal i convertir l'espai on han publicat aquests articles en una revista electrònica. L'any 2002, aquest grup es plantejà l'organització d'un congrés en línia bia-

nual. Al primer, al contrari del que s'esperaven, s'hi inscriviren, a més d'investigadors, ciutadans "curiosos" i persones vinculades al món empresarial o de l'Administració pública. En total hi participaren 700 persones, es formaren vint grups de treball i es publicaren cent comunicacions. Després de l'èxit obtingut, decidiren ampliar els continguts del portal de l'Observatori i cercar suport institucional per a l'organització del segon congrés, l'any 2004. Aquesta vegada pensaven doblar el nombre de participants i el multiplicaren per cinc, amb 4.200 inscrits, dels quals el 50% eren de fora d'Espanya i 70 grups de treball. "Precisament això és un exemple del que es pot fer a Internet des d'una iniciativa local", destaca Mayans, i assenyala que aquesta és l'única convocatòria que existeix ara mateix a nivell castellano-parlant, mentre que n'hi ha dues més al món anglosaxó. "El significatiu i interessant és que hem aconseguit crear un esdeveniment de referència des d'una iniciativa particular, que surt pràcticament del no-res, sense cap Govern ni cap grup econòmic al darrere". A part de les convocatòries bianuals, el portal de l'Observatori de la Cibersocietat pretén ser un espai de divulgació, donar continuïtat als continguts dels congressos, a més de coordinar grups d'investigació. Ara mateix, l'equip de coordinació de l'Observatori està format per més de cent persones i compta amb una llista de distribució de més de sis mil usuaris.

-Jo crec que és positiu en el cas de la propietat intel·lectual i els drets d'autor, però no en general. Probablement hauria de ser un àmbit que hagi d'estar menys regulat que d'altres, perquè també els perills són menors i hi ha menys possibilitats de delinquir-hi. Però si jo som un creador, he de tenir maneres de poder controlar la distribució i la modificació de

la meua obra. El quid de la qüestió és com seria aquest marc legal. Una cosa és parlar sobre si és bo o dolent legislar i una altra sobre si és bona o dolenta determinada llei.

-La regulació, doncs, es fa imprescindible sobretot quan parlem d'Internet com a negoci.

-Internet és una possibilitat de negoci molt important, sobretot vinculat a indústries lleugeres de producció, de disseny de programari, dibuix o disseny gràfic. Per tant és molt important que aquesta producció econòmica estigui pautada per un entorn de seguretat que em doni garanties que puc teletreballar de manera tan segura com ho faria en un àmbit físic presencial. He de tenir garanties si faig un pagament amb tarja de crèdit, no perquè si no jo no compraré, sinó perquè ningú no comprarà i si ningú no compra, tota aquesta oportunitat la perdem. No és necessari tornar al clàssic o ser restrictius, però sí que hem de garantir que les relacions es desenvoluparan en un entorn segur.

LA POSSIBILITAT DE TRIAR

-Inicialment la globalització semblava una amenaça a la identitat local pel seu poder uniformitzador, mentre que ara es destaca que Internet és una oportunitat per potenciar aspectes locals. És el que defensa vostè a un article que es pot

llegir a la pàgina de l'Observatori de la Cibersocietat.

-En aquest article el que dic és que tenim unes eines de comunicació que, a part d'atracar-nos el que està lluny, ens permeten que el que tenim aquí vagi lluny, i aquest és un aspecte que no tenim tan present. Podem veure la CNN des d'aquí, però un senyor de Nuevo Méjico pot llegir Vilaweb i podem aconseguir que Vilaweb ja no sigui un mitjà de comunicació local d'àmbit local, sinó un mitjà local d'àmbit global.

Internet és "perillós" o "ataca" les entitats intermèdies. L'estat-nació, que tenia fins ara un cert monopoli de la identitat, és qui d'alguna manera perd possibilitats. En el tema dels canals de televisió, per exemple, és molt simptomàtic. Fins fa molt poc, tots els canals que teníem eren d'aquestes entitats intermèdies i, en el nostre cas, la televisió només podia provenir de Madrid. Avui hi ha un conjunt de televisions que provoca que els canals d'àmbit estatal hagin de competir amb televisions locals, regionals, autonòmiques, a més d'altres de caire europeu o global. Per una altra banda, la televisió digital permet que el teu ordinador també pugui rebre informació audiovisual en temps real i aquí els monopolis antics s'acaben. Tu pots tenir 350 canals de televisió i els pots tenir el temps que tu vulguis.

-No sé si creure-m'ho... això que s'acaben els monopolis.

Evidentment hi haurà altres monopolis, però el monopoli que tenia aquesta entitat pel fet de ser aquesta entitat ja l'haurà de "competir" amb altres entitats semblants. Nosaltra, com a consumidors d'informació podem triar entre ells, però a més amb Internet tenim la possibilitat de crear i això és molt interessant. Per exemple, amb molt pocs mitjans pots tenir una televisió local que emeti via Internet i, per una altra banda, et pots crear la teua pròpia graella de programació amb els espais que et baixis a l'ordinador. Així,

"Com a consumidors d'informació tenim la possibilitat de triar, però a més a Internet tenim la possibilitat de crear"

com que no m'agrada el que posen a la televisió a la nit quan arrib a casa, tenc una graella pròpia de televisió integrada per programes que m'he anat preparant durant uns dies. Quan tenguem prou ample de banda ho triarem en directe i podrem veure per televisió tot el que tothom té als seus ordinadors, o sigui, el que vulguem. Evolucionam cap a una situació molt més complexa, on allò local o el que és més petit, resulta que per primera vegada o de nou des de fa molt de temps, té potestat com per poder comunicar amb una certa igualtat de possibilitats amb allò regional, estatal i global.

-O sigui que Internet seria sobretot una oportunitat per crear nous centres de poder.

-Almenys, nous centres d'emissió d'informació, si això ho identifiquem amb poder, d'acord, però de cada vegada és menys poder. A nivell local, des del punt de vista del que li pot interessar a un poble petit, és una gran oportunitat. Per exemple, una política cultural d'un ajuntament com la del meu poble, Santa Eulària, pot aconseguir a través d'Internet vincular la gent a un projecte concret. I en el cas de Santa Eulària no s'aprofita, com crec que passa també a la resta de les Balears, perquè tenim un model econòmic encarat únicament cap al turisme. No se'ns ha ocorregut que les Illes són un lloc on és especialment interessant invertir en educació en noves tecnologies precisament perquè som illes, i això ens permetria d'alguna manera compensar la insularitat. És molt perillós dependre només del turisme i fa molt de temps que ho sabem. Tothom reconeix que és necessari desestacionalitzar i una manera de fer-ho és crear altres formes de comerç. Però no, anam a remolc, sempre a remolc.

EDUCAR A TRAVÉS DE L'ORDINADOR

-I quin seria el camí per canviar aquestes inèrcies de la societat balear?

-Hi ha moltes maneres de promoure coses i moltes maneres d'obviar-les. Pots fer tecnologies a les escoles per als cursos inferiors i fer que els nins juguin amb els ordinadors o pots convertir tota l'educació en una cosa que passa a través d'unes eines que es diuen ordinadors. Són dues opcions, evidentment una és més cara que l'altra, però donat que tenim una renda per càpita bastant elevada, potser valdria la pena invertir per tenir l'educació primària més informatitzada de l'Estat. Tal vegada donaria profit, però no ho sabem, perquè per a això és necessari que governi una classe política que tenguí molt clar que aquesta és una oportunitat que passarà. Continuarà havent-hi oportunitats, però probablement seguirem sent del tipus de grup social al qual agrada més queixar-se i anar darrere, darrere, en lloc d'innovar. Mai no hi ha hagut res que fos capdavanter i innovador d'aquí. Ja ens ho trobarem. La qüestió és que quan demanes això a algú, et respon que ja es fan coses, però en realitat es fa el mateix de sempre, passar publicitat a través de televisions alemanyes per cable.

-També s'obren molts de portals de turisme.

-Ara, any 2005, deu anys després. Més o menys aquest és el ritme. Evidentment no podràs canviar que el 99% de l'economia de les Illes estigui relacionada amb el turisme, però pots intentar que en lloc d'un 99% sigui un 85%. I només



això ja et dóna un marge, et permet pensar que pots fer polítiques que no només depenguin del turisme.

-Quan les administracions queden enrere o són massa rígides per reestructurar les seves polítiques, les noves tecnologies permetrien que la iniciativa ciutadana desenvolupés aquestes alternatives.

-Les iniciatives ciutadanes o privades poden tenir molt d'impacte i a més amb Internet tenen una veu molt important, però això es dóna sobretot per qüestions concretes. És a dir, les manifestacions del "No a la Guerra" funcionen i se sostenen perquè aquest moviment dura uns mesos. La ciutadania pot tenir molta força per canviar coses concretes o per alterar inèrcies, però no per canviar formes de governar. Parlem d'una política d'innovació i d'educació noves a Balears, a més hi ha doblers per fer-ho, però això no ho pots fer tu ni una entitat privada ni una entitat cívica, perquè no tenen poder ni per governar ni per legislar ni per alterar els processos educatius.

Evidentment Internet és una manera de denunciar-ho i permet poder tenir força per fer que un determinat sector del Govern sigui més procliu a aquest tipus d'històries o que un Govern decideixi posar un perfil de persones al càrrec d'una cartera d'educació més procliu a això. Però tant com arribar a legislar, a governar, a administrar, evidentment no.

"Valdria la pena invertir perquè Balears tenguí l'educació primària més informatitzada de l'Estat"